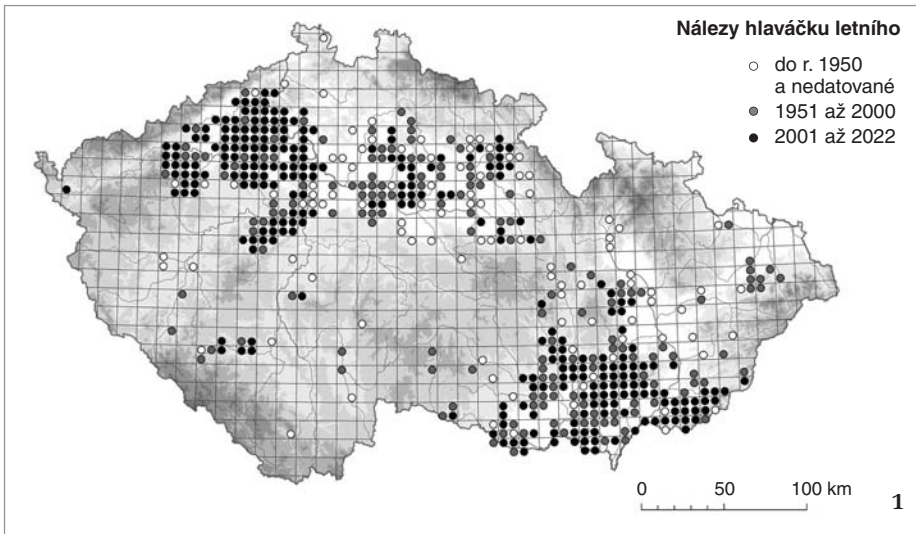

Hlaváček letní: ohlédnutí za rostlinou roku 2022

1 Síťová mapa rozšíření hlaváčku letního (*Adonis aestivalis*) v České republice podle údajů v databázi Pladias v květnu 2023. Prázdná kolečka – nálezy do r. 1950 a nedatované nálezy (99 obsazených kvadrantů), šedá kolečka – nálezy z let 1951–2000 (157 kvadrantů), černá kolečka – nálezy mezi lety 2001 a 2022 (263 kvadrantů). Orig. O. Hájek
2 Detail květu hlaváčku. Okraj pole u Dolních Dunajovic. Foto P. Veselý (www.botanickafotogalerie.cz)

Tab. 1 Počty nálezů hlaváčku letního (*Adonis aestivalis*) a obsazené kvadranty síťového mapování české květeny podle záznamů v databázi Pladias v dubnu 2022 a květnu 2023 (s výsledky terénního mapování v r. 2022). Zvýrazněné řádky obsahují sumární hodnoty.

Stav databáze	duben 2022		květen 2023	
	nálezy	obsazené kvadranty	nálezy	obsazené kvadranty
do r. 1950 a nedatované	389	187	676	258
1951–2000	905	305	1 008	327
do r. 2000 a nedatované	1 294	386	1 684	447
2001–22	1 074	237	1 195	263
všechny nálezy	2 368	455	2 879	519

K cílům akce Rostlina roku, kterou organizuje Česká botanická společnost (viz předchozí článek na str. LXXXVI–LXXXVII), patří také botanické mapování. Česká botanická společnost uspořádala v r. 2022 dvě takto zaměřené exkurze a do mapování se samostatně zapojili i někteří její členové a příznivci. Souběžně s tímto terénním průzkumem pokračovalo zpracování herbářových dokladů z Herbářových sbírek Univerzity Karlovy, Moravského zemského muzea, Vlastivědného muzea v Olomouci a několika dalších menších sbírek. Dosaďované výsledky mapování výskytů hlaváčku letního (*Adonis aestivalis*, obr. 2) v České republice shrnuje tab. 1. Druhý a třetí sloupec ukazují výchozí stav v dubnu 2022, na kterém je založena mapa uveřejněná v loňském ročníku Živy (2022, 3: 119–122), zatímco čtvrtý a pátý sloupec zachycují stav databáze k 14. květnu 2023, tedy zahrnují i nálezy z r. 2022.

Od dubna 2022 do databáze Pladias přibylo celkem 511 nálezů hlaváčku letního. Z vegetační sezony r. 2022 pochází 64 nálezů, z nichž 28 se do databáze dostalo prostřednictvím formuláře Rostlina roku a zbylých 36 přímým importem. Lze předpokládat, že většina z loňských pozorování nějak souvisí s akcí Rostlina roku, poněvadž v předchozích letech byl počet nálezů mnohem menší. Revize herbářových dokladů přinesla dalších 358 záznamů z dlouhého období let 1818 až 2021. Zby-

lých 89 nálezů pochází z jiných zdrojů, hlavně z regionálních projektů mapování květeny východních Čech a města Brna.

Stav poznatků o minulém i současném rozšíření hlaváčku letního zachycuje mapa na obr. 1. Je z ní zřejmé, že druh tvoří víceméně trvalou součást květeny teplých oblastí, tedy severozápadních Čech, Českého krasu, poříčí Cidlíny, části Orlické tabule ve východních Čechách, jakož i jihozápadní, jižní a jihovýchodní Moravy. Kromě toho existuje několik dalších trvalých výskytů, např. na Strakonicku v jihozápadních Čechách a na Prostějovsku. Nálezy z jiných území České republiky zachycují většinou zaniklé, zčásti možná jednorázové nebo krátkodobé výskyty v důsledku zavlečení s osivem různých plodin, hlavně ozimých obilovin.

Počty nálezů a obsazených kvadrantů v tab. 1 lze interpretovat ze dvou hledisek. Jednak je vidět, že databáze Pladias zatím nedostatečně zachycuje historické rozšíření. U výskytů do r. 1950 totiž přibylo celkem 71 nových kvadrantů, zatímco v kategorii recentních výskytů od r. 2001 jen 26 kvadrantů. Podobný nedostatek starších údajů se týká středně hojných, „mobilních“ druhů, např. polních plevelů, které se netěší nebo přinejmenším netěšily žádné zvláštní pozornosti botaniků. To platí paradoxně zejména o územích, kde byly dané druhy v minulosti hojné. Informace o jejich historickém rozšíření tak jsou

a zůstanou nutně mezernaté a představují víceméně náhodné vzorky. S tím je nutné počítat při hodnocení údajů tohoto typu.

Druhé interpretační hledisko souvisí právě s populační dynamikou hlaváčku letního a dynamikou jeho rozšíření. Prostě srovnání počtu a prostorového rozložení nálezů do r. 1950, z let 1951–2000 a 2001–22 v tab. 1 ukazuje, že se tento druh z české krajiny vytrácí. Poměr mezi počtem nálezů a počtem obsazených kvadrantů totiž postupně klesá a podle stavu v květnu 2023 činí 2,6, 3,1 a 4,5. S mírným zjednodušením lze říci, že navzdory rostoucí intenzitě terénního průzkumu se nedaří nacházet nové lokality sledovaného druhu, tedy že přibývá opakovaných pozorování na místech dříve zaznamenaných výskytů. Současně je však zřejmé, že hlaváček letní nepatří k bezprostředně ohroženým druhům naší květeny a cílenými ochrannými opatřeními můžeme jeho ústup z české krajiny podstatně zpomalit, nebo dokonce zastavit. To patří k optimistickým výsledkům loňského ročníku Rostliny roku.

Dík za přípravu mapy patří Ondřeji Hájkovi. Zároveň je třeba poděkovat všem, kteří při výpravách do přírody věnují čas hledání vybraných druhů a dělí se o svá pozorování. Česká botanická společnost sbírá informace o rozšíření rostlin dlouhodobě, spolupráce s botaniky a milovníky přírody z různých míst České republiky je pro základní poznání naší květeny nenahraditelná. Získané údaje shromažďované Botanickým ústavem AV ČR pak slouží pro další vědecký výzkum včetně velkých syntetických projektů, jako je Květena ČR, Vegetace ČR, Atlas rozšíření rostlin a Katalog nepůvodních druhů. Využití mají také v mnoha dalších oblastech od ochrany přírody po vzdělávání studentů.

Více na <https://botanospol.cz>
a <https://pladias.cz>